

ՊԵՐՏԵՐԱԿԱՆ ԴԱՐՈՒՄ
ԻՐ ՅՈՐԴԱՆԻՆԻՆԻ ԱՌԹԻՒՒ

— 000 —

Նոյեմբեր 25ի օրը, Սուրբազնի մեծ ամփոթաւորոնին մէջ, տօնուեցաւ Պրանսայի եւ աշխարհիս արդի մեծագոյն դիւնաւակներէն մէկուն, Պերթլըյին, յիմնամեայ յորկեանը՝ Հանրապետութեան նախագահը, հանրային կրթութեան նախարարը, Ֆրանսական գիտութեան եւ համալսարանի ներկայացուցիչները իրենց երախտագիտութիւնը յայտնեցին՝ յառու Ֆրանսական ժողովրդին՝ այդ մեծ ստեղծագործին որ Պրանսայի մտաւորական փառքը բազմապատկեց :

Այստեղ կը թարգմանենք այն հոյակապ ճառը որով Պերթլըյի օր շնորհակալութիւնները յայտնեց եւ միանգամայն բացատրեց մէկ քանի անմահ տողերու մէջ այն իտեալը որուն իր կեանքը նուիրած է :

Պարոն Նախագահ,

Պարոն Նախարար,

Սիրելի եղբայրակիցներս, պաշտօնակիցներս ու բարեկամներս,

Եւ դուք երիտասարդներ, աշակերտներս եւ բարեկամներս,

Խորապէս յուզուած եւ ճշմարտապէս շփոթած եմ այն մեծարանքներէն զոր ինձի կը մատուցանէք այս վայրկեանինս, ինչ պատիւները, գիտեմ, իմ անձին համար ձեր ունեցած գորովէն չեն ըղիւր միայն : Կէտք է որ զանոնք վերագրեմ նաեւ իմ տարիքին, իմ երկրաբանայն աշխատութիւններուն եւ այն մէկ քանի ծառայութիւններուն զոր կրցած եմ մատուցանել մեր հայրենիքին ու իմ մաննեբուս :

Նախ իմ տարիքին : Զեր համակրութիւնը վերջին փայլով մը կը շողացնէ կանթիղը որ մարելու մօտ է յաւիտենական դիշերին մէջ : Թարգմանքը զոր մարդիկ կ'ընծայեն ձերունիչներուն, արտայայտութիւնն է այն համարաշխութեան որ ներկայ սերունդները կը միացնէ մենք առաջ եկողներուն ու մենք ետքը գալիքներուն հետ :

Արդէն՝ ինչ որ ենք մենք, շատ քիչ չափով մը վերագրելի է մեր անձնական դատաւարին

եւ մեր անհատականութեան, որովհետեւ զայն գրեթէ ամբողջութեամբ մեր նախահայրերուն արեւնի նախահայրերուն եւ մտքի նախահայրերուն կը պարտինք : Եթէ մինչ իւրաքանչիւրը, գիտութեան, արուեստի կամ բարոյականի կարգին մէջ հանրային ստացուածքին բան մը կ'աւելցնէ, այն պատճառով է որ երկայն շարք մը սերունդներ մենք առաջ ապրած, աշխատած, մտածած եւ տառապած ենք Սեր նախորդներուն համբերատար դատաւարներն են որ ստեղծած են այս գիտութիւնը զոր դուք այսօր կը մեծարէք :

Մենք իւրաքանչիւրը, ինչ ալ եղած ըլլայ իր անհատական նախաձեռնութիւնը, իր յաջողութիւններէն մեծ բաժինը մը պէտք է նաեւ վերագրէ հասարակաց մեծ գործին իրեն հետ աշխատակցող ժամանակակից գիտնականներուն :

Արդարեւ, անցեալ դարուն ա' յնժան փայլուն գիւտերուն ոչ ոք իբրեւեւնք ունի տարաւ մերժ արժանիքն իրեն յատկացնելու : ասիկա բարձրօրէն յայտարարենք, Դիտութիւնը էականապէս հաւաքական գործ մըն է : որ կը կը կատարուի ժամանակներու ընթացքին մէջ, ջանքովը ամէն տարիքէ ու ամէն աղջիկ բազմաթիւ աշխատողներու, որոնք իրարու կը յաջորդեն եւ կ'ընկերակցին լոնքեայն համաձայնութիւնով մը, զուտ ճշմարտութիւնը փնտռելու եւ այդ ճշմարտութիւնը բոլոր մարդոց վիճակին մշտանորոգ կերպաւորափոխութեան կիրարկելու համար :

Պարոններ :

Ատենով գիտունները կը նկատուէին իբրեւ ուսումնասէր եւ մտազբօս մարդոց խումբ մը՝ աշխատաւոր դասակարգներուն ծախքովն ապրող և պերճանքի ու հետաքրքրութեան գործ մը արտագրող՝ բաղդին նպատաւորաշինութեան զուարճութեանն ու ժամանցն համար : Այս նեղ ու անարդար տեսութիւնը, որ այնքան քիչ հաշուի կը դնէր ճշմարտութեան համար մեր ունեցած անձնուիրութիւնը եւ մեր մտտուցած ծառայութիւնները, այս նախապաշարով մը վերկայպէս անհետացաւ երբ գիտութեան զարգացումը ցոյց տուաւ թէ ընտելեան օրէնքները կրնային կիրարկուել արուեստագիտութեան մէջ եւ թէ անոնց ներդրումը աւանդական ու փորձական եղանակներուն տեղը դիտաւորութեան ու փորձարկութեան վրայ հիմնուած տեսութեանց օգտաբեր կանոնները կ'անցնէին :

Այսօր ո՞վ պիտի համարձակէր գիտութիւնը նկատել իբրեւ ամուլ գրասանք մը, հանդէպ ազգային ու անհատական հարստութեան ընդհանուր աճումին որ անոր արգիւնքն է։ Շատանալով յիշել գիտութեան մատուցած ծառայութիւններէն թերեւս ամենէն չափեկանը, կը բաւէ որ բազդատենք ժողովրդական զանգուածներու անցեալին մէջ ունեցած ստրկական ողորմելի վիճակը, այնպէս ինչպէս պատմական վկայարանները մեզի կը ծանօթացնեն զայն, անոնց ասօմեան վիճակին հետ, որ արածանապատութեան ու բարբոսութեան տեսակէտով արդէն այնքան բարձրացած է, սպասելով այն արդար յոյսերուն որոնց իրականացմանը կ'աշխատին Կա՞յ պետական մարդ մը որ համոզուած չլլայ թէ այս անընդհատական յառաջդիմութիւններէն աւելի մեծ ծառայութիւններ ալ պէտք է սպասել։ Գիտութիւնը մարդկութեան բարբարարն է։

Անա ինչպէս գիտական արգիւնքներու շօշափելի օգտակարութիւնը հանրային իշխանութիւններուն ըմբռնել տուած է թէ լապտրաթուարներու աշխատութիւնը պէտք է որ քաջախիճն ու օժանդակին, վասն զի ան ամենախնայող արհեստական կարգին մէջ ինչպէս եւ հանրային առողջութեան տեսակէտով։ Բայց ատի դեռ մէկ հատուածն է միայն մեր կատարածին։ Գիտութիւնը աւելի հեռուն կը բարձրացնէ իր օրինաւոր մտակութիւնները։ Ան ասօր կը պահանջէ յառաւորական, նիւթական ու միանշանային բարոյական ղեկավարութիւնը։ Անոր մղման տակ արդի քաղաքակրթութիւնը կ'ընթանայ հետզհետէ աւելի արագ քայլով մը։

Պարոններ,

Վերջացող դարուն առաջին կէսէն ի վեր, առանց աւելի առաջ կրթարու, աշխատիս երեսը տարբերակէ փոխուցաւ. իմ սերնդին մարդիկը՝ նախնաց ատենէն ի վեր ծանօթ եւ զողբնութեան քովն ու վերեւը նկատեցին գործունէութիւնը, եթէ ոչ հակաբնութեան մը, ինչպէս ըսած են երբեմն, այլ բարձրագոյն ու կերպով մը դերատարը բնութեան մը, ուր անհատին զօրութիւնը կը հարկերապատկուի, կերպարանափոխելով մինչեւ ցարդ անձնօթ մնացած կամ չհասկցուած ուժեր, լոյսէն, մաշխիսականութենէն, էլեքտրականութենէն փոխ առնուած։

Այս չէ բոլորը. ելլենք աւելի բարձր եւ աւելի արգասանք գաղափարներու, կարգ մը։

Մարդուն ֆիզիքական ու բարոյական կազմաւորման ու տիեզերքին աւելի խորունկ ծանօթացումն յառաջ կուգայ մարդկային ճակատագրին նոր յղացում մը զոր կը վարեն հիմնական ըմբռնումները տիեզերային համարաշխութեան՝ բոլոր զասակարգներուն հետ ըրտր ազդերուն միջեւ, ժողովուրդները միացնող այդ կապերը քանի՜ բազմապատկուած եւ աւելի սեղմուած են գիտութեանց յառաջդիմութիւններով եւ վարդապետութեանց ու պատուէրներու միութեամբը զոր հաստատած իրողութիւններէն իսկ կը հետեւցնէ եւ զոր առանց բռնութեան եւ սակայն անխուսափելի կերպով մը ամենուրեք համոզմանը մէջ տրական կը դարձնէ, այդ ըմբռնումներն յարաճուն ու հետզհետէ աւելի անդիմադրելի կարեւորութիւն մը ստացած են. անոնք կը ձգտին զուտ մարդկային հիմներ ըլլալ ապագայի բարոյականին ու քաղաքականութեան։

Ատով իսկ՝ գիտուններուն դերը, իբրեւ անհատ եւ իբրեւ ընկերական դասակարգ, հետզհետէ մեծցած է արդի պետութիւններուն մէջ. բայց հանդէպ ուրիշ մարդոց մեր պարտականութիւններն ալ կը մեծնան միեւնոյն ատեն, չմոռցնալք երբեք ասիկա, հոշակական անպարծութեան զոհացման համար չէ որ աշխարհ այսօր յարգանք կ'ընծայէ գիտականներուն։ Ոյ, այլ անոր համար որ գիտէ թէ գիտուն մը որ ճշմարտապէս արժանի է այդ անուանին, անշահախնդրի կ'սանք մը կը շնորհէրէ մեր ժամանակին «ուկելիշիական գործ»ին, ըսելի կ'ուզեմ, ամենուն։ Հարուստներէն ու երջանիկներէն սկսեալ մինչեւ խոնարհներուն, աղքատներուն, տառապողներուն բազմին բաւելաւմանը, որ ըստ մեզ, աւա՞ղ, շատ դանդաղ կը կատարուի։ Անա ինչ որ անշարժ իշխանութիւնները կը յայտարարէին ինը տարի առաջ նայն իսկ այս սրահին մէջ, Բասթօրը մեծարելով։ Ան ա՛ ինչ որ իմ Շափէն բարեկամ ջանացած է արտայայտել այն գեւղեցիկ մետայլին վրայ զոր հանրապետութեան նախապահը իննի պիտի նուիրէ։ Չեմ գիտեր թէ կրցած եմ ամբողջապէս իրադրո՞ծել այն ազնիւ իտէալը զոր բուհաստաղէտը պատկերացուցած է, բայց գոնէ ջանացած եմ զայն առարկան, վախճանը, վարիչ նպատակը ընել իմ կեանքին։

ՊԵՐԹԸԼՈ